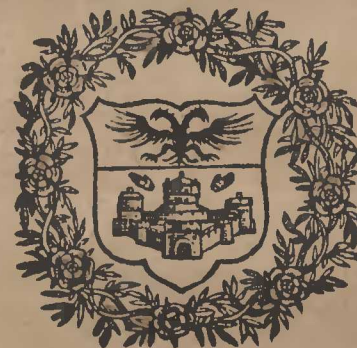

Cozte verclaringe / ghedaen

by Borgemeesteren, Schepenen ende Raedt
der stadt van Antwerpen, nopende den
aenslach teghen de selue stadt aengericht
den xvii. deser maent Ianuarij.

M. D. LXXXIII. *stilo nouo.*

Midtsgaders de brieuen van Credentie ende Instructie
by sijne Hoocheyt gesonden aende voorsz. stadt/ ende
sekerer Missiue aen mijnen Heere vanden Tempel.

Ghedrukt t'Antwerpen inde Drucke-
rye van Christoffel Plantijn.

M. D. LXXXIII.

Deur ordonnantie vande Heeren.

Alsoo Bourgmeesteren / Sche-
penen ende Raedt der Stadt van Ant-
werpen / naer dat den grouwelijcken
aenslach den xvij^{en}. deser maendt Ja-
nuarij binnen de voorsz. Stadt was ghe-
beurt / niet en hebben nae ghelacten /
dwelck mochte dienen om de Stadt in
versekerheyt / goede ruste ende vrede te
stellen / Soo en hebben sy oock niet wil-

len vergeten de ghelegentheyt van alle saken te kennen te
gheuen / op dat sy niet en souden t'onrecht beschuldicht wor-
den / ende dat deur quade informacie / bouen het groot dan-
gier daerinne sy gheweest hebben / egheen ander landen oft
steden en souden achterdeel lijden oft ander opinie vande
Stadt van Antwerpen hebben / dan het goet debuoor dwelck
de selue alrijt heeft ghedaen om de ghemeyne Landts saken
te helpen / soo vele als het mogelick waere / ende haere goede
affectie ende ghenegentheyt tot haer ghemeyn Vaderlant /
midtsghaders de onderdanighe ghehoorsaemheyt / de welcke
sy sijne hoocheyt alrijts hebben ghedraghen / ende heeft
verdient.

Wt wat oorsaken ende in hoedanighe manieren de ge-
meyne Nederlanden zijn geuallen geweest int ghewelt ende
slavernye vande Spaengnaerden / ende hoe dat Godt Al-
machtich aenshende de selue Landen met sijne ooghen van
bermherticheyt die heeft verlost deur mijnen G. Heere den
Prince van Oraengnen / is een jegelijck soo notoir ende ken-
nelick / dat niet en is van noode daer aff in dit royt verhael
cenighe particuliere mentie te maken / Dan alsoo de Landen
noch slamen by den anderen ghevmeert / niet en hebben lan-
ger begeren inde subiectie vande Spaengnaerden te bliuen /
maer raedtsiem geuonden eenen anderen Heere ende Prince
aen te nemen / soo om deur sijnen macht beschermt / als oock
om in goede eendracht ende iustitie ghemainteneert te wor-
den / sulcx dat sy nae vele ende diuersche onderhandelinghe

A 2 ende

550761

ende communicatie/dē Hertoghe van Anjou/ van Alençon/ &c.
sone van Franckrijck/ eenich broeder des Coninck/ hebben
eerst voor heuren beschermmer / ende daer naer voor heuren
Heere ende Prince ghecozen / ghelijck dat mach bliken by
de contractē daer aff zijnde/ Daer toe hen onder ander heeft
gebracht de gelegentheit van Franckrijck / ende bequaem-
heit om dese Landen te moghen helpen / ende den Coninck
van Spaengnien alle toebuer van volck / munitie van oor-
loghe/ende gelt te benemen / ende dat sy alreij hebben ghe-
acht/ dat willende de Co. Ma^{er} van Franckrijck eens de
sake aennemen / ghelijck byden voorsz. contracte is bespro-
ken/de oorloghe seer haest gheeynde soude geweest hebben.
Ende alst soo dat de Hoort die in Franckrijck ghebeurt
was / ende de Innelandsche oorloghe ter causen vande Ke-
ligie gheresen / ende de groote continuele disordren / daerinne
voorsz. Coninckrijck ghenallen was / veele een groot ach-
terdencken waeren geuende / Nochtans om dat de gemeyne
gebruickerde Neder-landen werden versekert dat sijne Hooch-
heyt was een goedertieren Prince / de goede policie ende ad-
ministratie vande iustitie beminnde / ende niet culpabel
vande saken die in Franckrijck waeren ghepasseert / ende
de gene die dickmael ende oock voor de leste reyse den peps
tusschen den Coninck ende die vande ghereformeerde Ke-
ligie hadde ghemaect / ende dat sy betrouden dat Godt al-
machtich eens des Coninck herte ende ghemoet verandert
soude hebben ende gheneycht tot den peps / tranquilliteyt
ende eenicheyt van sijne onderfaten / Ende dat de Hertoch
van Anjou deur sijn goet sachtmoedich ende wijs gouer-
nement inde Heerschappye van dese Landen soude herne-
mē den lof en auctoriteyt vande Croone van Franckrijck/
ende hulpe van Valois / ende bedecken de onwtsprekelicke
inconuenienten in Franckrijck inde Inlandsche oorloghe
ghebeurt / hebben den voorsz. Hertoghe niet alleenlijcken ge-
cozen / maer oock den seluen als ouerste Heere ende Prince
vanden Lande gheswozen / ende alle onderdanicheyt bewe-
sen.

sen. Ende hoe wel de stadt van Antwerpen ende de leden
vande selue / waeren de laetste onder de contracterende Pro-
uincien die bewillicht hebben in het aennemen van sijne
Hoocheyt: Soo hebben sy nochtans d'eerste gheweest die
met de Staten van Brabant hem als Hertoghe van Bra-
bant / ende int bysonder als Marckgraue s'heplichs Rijck
hebben ontfanghen ende eedt ghedaen den xix. ende xxij.
Februarij lest-leden / als wanneer de voorsz. Hertoghe
was lanck Zelandt ghecomen wt Engelandt / aldaer hem by
de Con. Ma^{er} van Engelandt seer groote eere is ghedaen /
ende vergesellschaft / niet alleenlijck met brieuen van haere
Maesteyt / betrugende de groote affectie ende genegentheit
de welke sy den voorsz. Hertoghe was dragende / maer oock
met diuersche groote Princen ende Heeren vanden voorsz.
Coninckrijcke / ten bysijne vande welke de voorsz. sijne
Hoocheyt als Hertoghe van Brabant ende Marckgraue
s'heplich Rijck den eedt heeft ghedaen / gehult ende gewo-
ren is. Alle dwelck der goede Zorgerpe der stadt van Ant-
werpen hadde groote hope ende vertroostinghe gegheuen
dat sy eenmael vande ghemeyne Lants byanden soude ver-
lost worden / ende dat de Landen ghestelt in versekertheit /
soudē wederomme comen inden voorsz. daerin sy plach-
ten te wesen / d'welck hen oock heeft verdoersaecht heuren
niewen Heere ende Prince / de welke sy meynden dat ghe-
weest soude hebben Vader vanden Vaderlande / te eeren
met alderhande triumphen / ende met rijke ghiften te be-
schencken meer dan den noodt vande oorloghe / en de macht
vande stadt binnen soo corten iaeren ghebrant / ghesacca-
geert ende geplondert / ende voorts van alle neeringhe ende
weluaren berooft / was toelatende. Maer dyen niet teghen-
staende sijn bedwonghen nu ter tijt te comen in groot ach-
terdencken dat sijne Hoocheyt in plaetse vande Landen ende
dese stadt in goede Justitie te regeren / niet anders en heeft
voorgenomen / dan de selue met ghewelt ende listige practij-
ke ter eerster gelegentheit te ouervallen / ende besonder de

stadt van Antwerpen / twaere by middel van tweedracht /
soo om de saken vande Religie oft anderstins / als onder
tderel van het logeeren ende fourieren van diuersche Heeren
ende Capiteynen die in dese stadt quamen ende ghelogeert
werden / ende die zeer groot genolgh en aenhanck hadden.
Maer also sijne Hoocheyt allen tselue niet genoech en doch-
te te wesen / om gheweldich meester te worden vande stadt /
heeft ten laetsten geheel sijnen Legher onlanck wt Franck-
rijck gecomen / ende onder ander ontrent vier duysent Swit-
sers ghebracht voor de voorl. stadt / ende ghebrucht met het
Chrijf volck / dwelck te boozen aldaer zeer langen tijt hadde
geleghen / dwelck is geschiet den xiiii. ende xv. deser Maent /
ende heeft als doen onder tderel van het fourieren / boozts soo
veel volck inde stadt herwaerts ende derwaerts / ende beson-
der binnen sijn Pallais gelogeert / als hem heeft belieft.

Daer naer den xvj. deser Maent des auonts is mijn Heer
de binné-Bozgemeester Doctor Petrus Alostanus / gehadt heb-
bende aduertēcie datmen dien nacht wel soude mogen doen
eenighen aenflach opde stadt / gheheel spade ghegaen by sijne
Hoocheyt / haer aendienēde dat onder het Chrijf volck dwelck
met groote menichte was binnen gecommen / hen wel soude
gemengelt hebben eenighe niet gheaffectioneert tot sijnen
dienste / diemen besorghde dat yet tegen de stadt soude willen
attenteren / biddende dat sijne Hoocheyt goet soude vinden /
dat men daerinne soude moghen verken / ende de ketenen een
vze vroeger spannen dan men gewoon was te doen / Dwelck
sijne Hoocheyt / naedyn hy verclaert hadde datmen egheen
reden en hadde om te treden in mistrouwen tegens sijn volck
van oorloghe / dwelck alhier ghecommen was om hem ende
den Landen dienst te doen / met veel redenē daer toe dienen-
de / heeft bewillicht ende goet gevonden / dwelck oock alsoo
dye nacht ghedaen ende gheexecuteert / ende de lanternen
wtgehanghen / naer oude maniere van doen / ende des haluen
des anderen daeghs zoo in persoone / als by Quinze sijnen
Secretaris ghecommuniceert hebbende met sijne V. G. de
welcke

welcke opentlick verlaerde / dat hy verstant datmen meyn-
de een poorte noch dyen dach te overweldighen / ende gheheel
den Legher in te laten comen / heeft met veele worden soo de
voorl. sijne V. G. als de Bozgemeesteren ende Colonnellen
die hy oock tot dyen eynde ontboden hadde versekert / dat
zulck in sijne gedachten niet en was ghecomen / ende datmen
teghen sijn Chrijf volck gheen sulcke suspitie en behoorde te
hebben / ende dat hy wel begheerde te weten den gheuen die
zulck aengegeuen hadden / om hem / oft de authours te doen
straffen / ghelyck hy verdient hadden: Verclaerende int lanck
de groote liefde / affectie ende ghenegentheyte die hy den ghe-
confedereerde Nederlanden / den lande van Brabant / ende
int besunder der stadt van Antwerpen was draghende / ende
met alle middelen porrende sijne V. G. Bozgemeesteren ende
Colonnellen contentement te gheuen / dwelck zeer lichtelick
om doen was / naerdyen de aduertentien egheen sonderlingh
fondament en hadden / ende dat noyt in sijne V. G. Bozge-
meesteren ende Colonnellen gepeyse en was ghecomen / dat
sulcke aduertentien waerachtich waeren / ende veel min dat
sijne Hoocheyt sijn voornemen soude hebben willen te wer-
ke stellen / nadyn hy beuondt datmen daeraff eenighe
wetenschap oft suspicie hadde / te min gemerckt sijne V. G.
oock daeromme sijne Hoocheyt ontraden hadde dat hy dyen
dach niet en soude wt de stadt reysen / ende den Leger besien /
welcken raet sijne Hoocheyt oock hadde verclaert te willen
volghen / Maer alsoo de Marischal Biron daerhs te boozen
was gegaen buyten inden Leger slaepen / ende dat geordon-
neert was in andere steden opden seluen dach gelycke entre-
prise te executeerē / daer deur alle saken souden ontdeckt hebben
geweest / is sijne Hoocheyt opden noen ontrent ven vze getroc-
kē met alle sijne Edelmaēs / wesende sterck met de gene die niet
niet sijne Hoocheyt / maer voor ende naer waeren rijdende / on-
trent twee hondert peerden / ende geheel sijne wacht / soo van
Switsers als franchoisen / gereden naer de Ripdorp poorte /
de welcke / volgende den last van sijne Hoocheyt / was open
ghedaen

ghedaen/ende daer te bozen hebben eerlige van lijnen volcke die vooz ghereden waren/ bliuen staen opde brugge/ min oft meer al oft sy sijne Hoocheyt aldaer verwachten/ ende andere zijn ghereden in alle de straten loopende naer de voozschreuen poorte/ ende hebben de ketenen open ende wt den wech ghedaen/ min oft meer dan al oft sijne Hoocheyt door elck vande vooz. straten soude hebben gecomen/ende comende deur de poorte ende passerende deur de tweede valbrugge/ heeft een vande Edelmans hem geveynst al oft sy sijn been ghebroken hadde/ ende is terstont een vande vorghers ghecomen om hem by te staen ende te leyden tot den eersten Chirurgijn/ dwelck oock maer en werde ghedaen dan om wat tijts te winnen/ tot dat de Wendelen aencomen soudent/ de welcke ghesien wesende/ ende het tecken vanden aenbal gedaen/ heeft de ghene die zeer riep ende veynsde van sijn been gecroockt oft gebroken te hebben/terstont sijn rappier wt getrocken/ en den genen die hem wilde bystaen/ gewondt/ ende voozts generalyck hebben eenighe van lijnen Houe ende die van sijne wacht ouervallen de Vorgheren die inde poorte stonden met den blooten hooftde/ om hennen Prince vooz by te sien rijden/ sonder in eenigher manieren achterdencken te hebben. Menghesien dat midts den redenen hier voozen gheuert gheen ander ordze en was gegeuen/ terstont zijn alle sijne Heeren ende Edelmans/ wt ghenomen eenighe die met sijne Hoocheyt voozts trocken/ te peerde ghekeert ter stadt waerts inne/ ende men sach den geheelen Leger marcheren/ ende quamen strax inde stadt seuenthien Wendelen Franchoisen ende vier Cornetten peerden/ die in alle diligentie en haest vooz ghesonden waeren/ roepende Ville gaignee, Ville gaignee, ende Viue la Messe, Viue la Messe, ende sijne Hoocheyt riep hen aen dat sy seer haesten soudent/ seggende/ de stadt is gewonnen/ doende met eenen oock haesten de Switsers ende alle dander Chrijs. volck/ in sulcker vueghen dat alsoo sijne Hoocheyt hadde met ghemack doen in nemen de poorte / al waer egeen resistencie meer en bleeff/ ende dat het was op de vze

vze bande maelcrist/ als wanneer veel bande wacht ende een peghelic was in huys/ ende dat daer en bouen de vndelent van die wijck hadden elders de wacht/ soo zijn de voozschreuen vier benden met die vanden Houe van sijne Hoocheyt tzaemen viiff ofte ses hondert sterck/ midtsgaders de seuenthien Wendelen Doet-knechten sonder eenich tegenweer getrocken deur de poorte inde stadt al om waer hen belieffde/ eenighe opde veste treckende naer de keyfers poorte/ om het groff gheichut in te nemen/ daer aff sy hen oock meester hebben ghemaect/ andere inde strate loopende naer de Heir/ sommighe naer de Lange nieuw strate/ sommighe lancr het kipdorp de rechte strate in/ ende een deel naer de veste vande roode poorte en S. Annen strate/ al roepende/ Tue, tue, tue en Viue la Messe, Viue la Messe, Ville gaignee, Ville gaignee. Daer soo saen als de Vorgherie ghewaer werdt datmen de stadt vpyantlyck meynde te ouervallen/ zijn terstont al om eenige met hen geweer wten huysen gelooopen/ ende in seer cleynen ghetale als schansen teghens groote menichte vande Franchoisen bliuen staen / ende hen belet dat sy niet en hebben connen voozts trekken/ en daer en tusschen hebben de trommelen alarm gheslaghen/ ende is een pegelic wten huysen tegens de Franchoisen ghelooopen/ ende hebben hen eenighe Wendelen in ordze ghestelt. Ende Godt Almachtich dyen alleene de eere ende glorie vande verlossinge vande stadt moet ghegeuen worden/ heeft de Vorgherie sulcken mannelicken hert gegeuen/ dat sy in alle plaetsen ende straten hebben den vpyant den rugghe doen keeren/ ende met groote disordze wt de stadt doen loopen/ ende van bouen neder vande vesten in het water springhen/ naer dyen sy meesters vande poorten waeren geweest meer dan eene geheele vze/ ende dat sy alrede met vliegende Wendelen waeren gecomen tot omtrent de merckt/ Ende daer en tusschen dede sijne Hoocheyt alle mogelicke neersticheyt/ om de Switsers/ ende den geheelen Leger inde stadt te leyden tot hulpe van sijn volck / Daer alsoo de Vorgherie hadde de Veste wederom ingenomen/ hebben

terstondt geschoten met het groff geschut/ sulcx dat den Le-
ger die in het trecken was/ merckende dat de saken vooz hen
niet wel en ginghen/ is te rugge ghekeert/ ghelijck hy oock
inde stadt niet en soude hebben cunnen comen/ midts de
grootte menichte vande dooden/ die inde poozte deen op den
anderen meer dan anderhalf mans lenghde hooch ghetast
laghen. Sijne Hoocheyt siende de poozten ghewonnen/ ende
dat sijn volck sonder slach oft stoot introcken/ dwelck lich-
telijck conste gheschieden/ nae dien niemant en was op sijn
hoede/ heeft teghens de Heeren die vanden aenflach niet en
wisten/ ende hen daer ouer beclaechden/ verclaerdt dat de
stadt al gewonnen was/ ende dat hy meer dan vier duysent
mannen binnen de stadt was hebbende: Daer teghen onder
ander propooften by eenighe Heeren geseght werdt/ dat de
stadt noch niet en was ingenomen/ en datmen eer een halve
vze wel die contrarie soude sien/ ghelijck dat oock deur de
genade des Heeren is ghebleken/ niet sonder groote bloet-
stortinghe van d'een ende d'ander sijde. Want vooz soo vele
als aengaet de vrome ende goede Borgerye/ sijn ontrent de
tachtentich ghebleuen/ behaluen de ghequetste/ ende daer
onder de Collonel Vierendeels/ de Capiteynen Balthasar
Chas/ ende Reynout Michault/ Jaspas den Hoemaker/
Sargeant Maioz van het Collonelschap van Joncker Phi-
lips van Schoonhouen/ heer van Waen-Roy/ buyten Bor-
gemeester/ de welcke met sijn Hoocheyt rydende onder die
van sijnen Houe/ ende merckende het rumoer/ wonderbaer-
liick wt den hoop is ghecomen/ doende terstont met assisten-
cie vanden vooz. Sargeant/ de ketenen op trecken/ die oock
neffens sijn syde gheschoten wert/ met vele meer andere/ die
vromelijcken strijdende ghebleuen sijn/ ende eeuwighen loff
met de Borgeren die hen dapperlijcken ghequeten hebben/
ende het leuen behouden/ wpens namen wel bekend sijn/ hoe
wel sy hier om alle emulatie te schouwden/ niet en worden ge-
noemt/ vooz hen ende heuren naecomelinghen hebben ver-
wozuen/ als de ghene die deur heure vromicheyt ende man-
nelick

nelijck herte/ door de ghenade ende hulpe van Godt almach-
rich/ oorzake sijn vande bewaernisse vande stadt. Van we-
ghen de franchopsen sijn doodt ghebleuen ende geuonden
soo binnen de stadt als op de velden/ ende inde grachten/ ouer
de vijftien hondert die ghetelt ende begrauen sijn/ behal-
uen die ghequetst wt geloopen/ oft naederhandt binnen de
stadt gheuangen ghestoruen sijn/ ende daer onder vele Edel-
lypden ende personagien van qualiteyte ende aensien/ Ende
daeren bouen sijn binnen der stadt geuanghen ghenomen
ontrent veertien oft vijftien hondert/ daer onder oock
eenighe principale Heeren ende Edel lypden sijn. Ende hoe
wel de franchonsche soldaten niemanden en souden hebben
ghespaert/ ende de stadt geplondert/ ende alderhande wreet-
heyt gheerereert/ nochtans soo en heeft de Borgerye naer
de Victorie niemanden ghecrenckt/ maer vele die noch le-
uende onder de dooden laghen/ opgeheuen ende heur leuen
ghespaert.

De intentie ende meninghe van sijnder Hoocheyt sal den
tijt noch naerder openbaren. Altijs is notooz/ dat de stadt
inde wterste ruppe ende desolatie soude ghebracht h-
bben gheweest/ aengesien sijne Hoocheyt selue/ al hadde hy ghe-
wilt/ niet en soude hebben comen beletten het moorden/ pij-
nigen ende tormenteren vande Borgers/ plonderen/ roouen/
schoffieren van dochteren ende vrouwen/ branden ende alle
andere wreetheyt die men ghedencken mach/ ende de wel-
cke de soldaten/ als sy eenighe plaetse oft stadt in nemen/ sijn
ghewoon te doen/ ghelijck sy oock alreede begonst hadden
niet alleenlijcken te plonderen ende roouen/ maer oock de
stadt in brandt te steken.

Het heeft sijne Hoocheyt daer naer belieft door brieuen
van Credentie op Landtmeter ende Scholiers/ midtsga-
ders de schriftelijcke Instructie de selue mede gegeuen/ ghe-
noech te bekennen/ dat het sijne sake was/ ghelijck dat oock
een jegelijck wel claerlijck heeft ghesien ende gehoozt/ ende
sijn intentie te verclaren/ daer op die vander stadt int by-

sunder niet en hebben gheantwoordt/maer de sake geleght in deliberatie van sijne V. G. Staten generael ende van Brabant/ die onderlinge goet gevonden hebbt/ Commissarissen aen sijne Hoocheyt te seyn den. Ende is voorts sijne Hoocheyt getrocken naer S. Bernaerts/ ende van daer nae Duffel ouer de Rete / ende voorts tot Kipmenant ouer de Dyle/ om also te trecken naer Diluoorzen. Ende onder weghen heeft sijne Hoocheyt beliest te schrijuen aen die vande stadt van Brussel ende Mechelen/ legghende de schult op de stadt van Antwerpen/ al oft de selue hem occasie gegheuen hadde van sulcke grouwelicke sake aen te rechten/ als hy begonst hadde/legghende dies niettemin sijn seluen contrarierende/dat het maer een mutinatie en soude gheweest hebben : Daer op Bourgemeesteren ende Schepenen ende Raedt niet noodich en achten naerder te antwoerden/ aenghesien dat sy niet en weten wat indigniteyten sy sijne Hoocheyt soude hebben gedaen/ ende waer inne sy de selue luttel souden hebben gerespecteert : Ende ter contrarien zijn in hen gemoet ende consciencie wel versekert/ dat sy niet anders en hebben ghedaen dan goede getrouwe ende ootmoedighe Onderlaten hennen Heere ende Prince schuldich zijn. Ende dat sy veel saken hebben gheleden/ niet alleenlyck tegens den Contracte met sijne Hoocheyt tot Bordeaux aengegaen / maer oock tegens de oude hercomen ende notoire Priuilegien ende gherechticheden vanden lande van Brabant/ ende vande stadt van Antwerpen/ ghelyck dat naerder tallen tijde/ als het van noode zal zijn/ zal worden gheduceert. Ende aengaende de contributie/ daerinne heeft naemlyck de stadt van Antwerpen haer soo ghewillich ghehoont/ dat sy niet alleenlycken haere quote wel ende te volle heeft betaelt/maer veel meer/ hebbende alle haere middelen ende namentlyck de gene die sy extraordinare meer dan alle andere Landen ende Steden heeft gheacordeert/ laten verbinden : sulcx dat van haeren t'weghen coxts boorden aen slach is in baren penninghen aen sijne Hoocheyt gsetelt/

telt/ ouer de tzeuentich duysent Karolus guldenen/ daer mede sijne Hoocheyt hadde behooren de garnisoenen te betaelen/ ende het Christ volck/ dwelck te booren int Landt was gheweest/ dwelck hy oock niet en heeft ghedaen/ maer een deel vande selue penninghen betaelt aen het nieuw volck/ dwelck gebruyckt is om de stadt te ouervallen. Ende hoe wel dat sijne Hoocheyt gheerne soude te kennen geuen/ dat het maer eene particuliere querele en soude zijn teghens de stadt van Antwerpē/ soo is geheel de contrarie soo euidet/ dat niet en is van noode daer yet meer aff te seggen/ dan dat hy op eenen dach en vze als hy de stadt van Antwerpen meynde te ouerweldighen/ oock heeft tselue gheattentert in veele meer andere steden/ als Brugge/ Dendermonde/ Aelst/ Dismuyde/ Nieuw poort/ Ostende ende Diluoorzen/ ende mogelyck in meer andere/ daer sijne dienaers niet en hebben deruen beginnen/ ende in sommighe plaetsen daer zy hennen wille volbracht hebben/ hebben sy oock de Borgerije om den hals gebrocht/ ende alle wreetheyt gepleecht/ daer toe emmers de goede Borgheren ende Inghelsetenen der stadt van Antwerpen egeene occasie en hebben gegeuen/ de welke men niet en can oplegghen/ ten waer datmen booz een indigniteyt wilde houden/ datse hen niet al en hebben willen laten vermoorden ende ouer hen gebruycken de wreetheyt diemen elders heeft gehoozt ende gesien.

God Almachtich wil sijne Hoocheyt/ de welke door quade raedt is verbuert geweest / geue het gemoet vā eenen oprecht ten goeden Prince/ die allen sijnen arbeydt aenwendt om sijne Onderlaten te bewaeren ende beschermen / ende niet en meynt dat de Quericheyt en Herrschappije van eenē Prince bestaet in te moghen doen t'gene hem beliest / maer in wel te gouernereren / ende een veghelyck sonder wtneeminghe van personen Recht ende Justitie t'administreren/ ghelyck naer een veghelyck Landt ende Steden/ Priuilegien/ Werten en gerechticheden/ by eede beloofte ende gheswozen/ behoort. Betrouwende dat Godt Almachtich die de stadt heeft be-

B 3 waert/

waert voor alsulcken grouwelpcken aenclach/ oock de selue
voorts sal beschermen ende bewaeren / ende mette andere
gebuierde Landen ende Prouincien sulcken raedt gheuen/
daer deur sy eens vande ghemeyne Lants vanden mogen
verlost ende in rust ende vrede gestelt worden/ d welck Gode
Almachtich die eeuwelpck ghedanckt ende ghelooft moet
wesen/ door sijne onsprekelycke barmherticheyt ons wil ge-
nadelyck gunnen.

Aldus ghedaen in Collegio, ende gheordonneert in
drucke vvt te gheuen, den xxv. Ianuarij. 1583.
stilo nouo.

G. Martini.

Dirgemeesteren / Schepenen ende Raedt
der Stadt van Antwerpen / hebben wel willen buegen den
brieff van Credentie by sijne Hoocheyt gegheuen de Hee-
ren Landmeter ende Scholiers / met de Instructie / daermede sy
waeren belast/ midtsgaders de brieuen gheschreuen aen mijnen Hee-
re vanden Tempel/wesende vande innehouden als sijn de brieuen
op den seluen tijt aen Brussel/ Mechelen/ ende ghelijck wel te ge-
loouen is/aen meer andere steden geschreuen/ alsoo vande selue brie-
uen in dit royt verhael mentie ghemaectt wort/ ophoudende noch
ter tijt voorder verclaringhe te doen van tgene met sijne Hoocheyt
wort ghecommunicceert oft ghehandelt / oft oock voorder oft an-
der iustificatie/dan tgene hier voozen is generalick verhaelt/ welke
iustificatie soo by die vande Stadt int bysunder/ als oock by de Sta-
ten generael ende van Brabant wt de bekentenisse vande ghevan-
ghene/ ende anderlins ghenoechsamelijck sal worden gedaen/ naer
het succes vande communicatie ende onderhandelinghe / de welke
sy hopen ende Godt almachtich bidden dat sulck eynde mach heb-
ben/als tot sijne eere ende glorie/ dienste van sijne Hoocheyt / verfe-
hertheyt ende weluaeren vanden lande ende van deser Stadt behoort.

Brief van sijne Hoocheyt aen de Heeren
van Antwerpen.

Messieurs, Je vous enuoye les Seigneurs de Lantmeter & Scholiers presens porteurs chargez d'une Instruction qu'ilz vous presenteront de ma part, de laquelle i'attens la responce pour prendre vne resolution: Il ne tiendra qu'en vous qu'elle ne soit a vostre aduantage. Me remettant doncq sur leur sufficence, ie ne la vous feray plus longue: Et prieray Dieu, Messieurs, qu'il vous ayt en tressaincte & digne garde. Du Camp à Berchem le xvij iour de Ianuier. 1583.

signé

François. & plus bas, le Pin.

Post date estoit escript en la marge,

Depuis ma Lettre escripte i'ay pensé d'accompagner ces deux Bourgeois de ce gentil-homme present porteur; à celle fin de vous faire entendre plus amplement mon intention.

La superscription estoit,

A Messrs les Bourgemaitres & Escheuins de la ville d'Anuers.

Translaet.

Mijn Heeren/ Ick seynde v de Heeren Landtmeter ende Scholiers / brenghers van dese / belast met instructie die welke sy v sullen van mijnen s'weghen presenteren / dacrop ick verwachte antwoorde / om resolutie te nemē. Het en sal niet houden dan aen v / dat de selue niet en sy tot uwen boordele. My dan ghedraghende tot heure bequaemheyt / en sal dese niet langer maken. Ende sal Godt bidden / mijne Heere / dat hy v hebbe in sijn seer heplige ende weerde hoede. Wt den Leger tot Berchem den xvij. dach Ianuarij 1583.

Gheteckent

Francoys ende leger Le Pin.

Post date was inde marge gheschreuen,

Naer dat mijnen brief geschreuen was / heb ghedocht te verghe-
selcappen dese twee Borigers met desen Edelman ieghentwoor-
dighen brengher / ten eynde hy v naerder mijne intentie ver-
claere.

D'opschrift was,

Aen mijnen Heeren de Borgemeesteren ende Schepenen
der Stadt van Antwerpen.

SON Alteze par sa prudence & patience accoustumée apres auoir
S'expolé & mis sa personne en hazard, perdu & ruiné beaucoup
de gentilz-hommes & souldartz; les vnz à la guerre; aultres par
maladie, & la pluspart de misere, famine & pauureté pour eslayer
par tous moyens de faire cognoistre aux peuples de ces pays le de-
sir & affection qu'il auoit de les redimer des maux & oppressions
par eux souffertes, A en fin recogneu qu'il trauailloit en vain, re-
seruant en temps & lieu la preuue de son dire pour descourir plus
ouuertement à tout le monde la source & origine du mal assez co-
gneu des gens de bien.

La ruine prochaine desdits peuples, la disreputation de son
Alteze qui s'en ensuiuoit, A certainement & avecq beaucoup de
raisons (estant Prince tel que chascun le cognoist) merueilleuse-
ment alteré son bon naturel, se voyant si indignement traicté, qu'il
peult dire que l'autorité entiere & souueraine estoit en main d'aul-
truy: mais l'extraordinaire indignité quy luy a esté ce iourd'huy
faicte avecq peu de respect & mespris de sa personne & qualité, l'a
tellement aigry qu'il s'en est ensuiuy ce qu'on a veu, dont il porte
beaucoup de regret & extreme desplaisir.

Et par ce que son inclination est encores du tout disposée au bien
du publicq & des bons; il a voulu leur faire entendre; pour scauoir
comment ilz se voudront comporter en son endroict, deuant que
de se resouldre aux partis qu'il a en main: Dont ilz seront priez de
clairer ouuertement leur intention aux Seigneurs de Lantmetere
& Scholiers, desquelz ilz en apprendront d'auātaige, selon la crean-
ce que son Alteze leur a donnée.

Seront aussi semblablement priez de permettre librement à tous
les François qui sont à Anuers, de venir trouuer son Alteze, & au
Seigneur Conte de Mansfelt, ensemble faire sortir librement les
meubles de son Alteze; ceux de Monsieur de Montpensier, de
Messieurs les Marischal de Biron, de la Val, de la Rochepot, Con-
te de la Rochefoucault, des Prunaulx, & Mauuissiere son premier
Maistre d'Hostel; Comme aussy & especiallement les papiers de
son Alteze & meubles du Seigneur de Quinchy son Secretaire,
ensemble ses Maistres d'Hostel, Tresorier & Seruiteurs domestic-
ques,

C

ques, enuers lesquelz il se promet qu'ilz n'auront vsc d'aucune rigueur comme du tout innocents de ce quy s'est ensuiuy.

Sadicte Alteze a son grand Aumosnier malade audict Anuers, lequel ilz seront priez d'enuoyer si sa santé le peult permectre, & ne le traicter indignement. Fait au Camp de Berchem le xvij. de Ianuier, 1583.

Signé.

François.

Et plus bas, signé
Le Pin.

Translaet.

Sijne Hoocheyt deur sijne ghewoonlicke wijsheyt ende lijdsamicheyt / nae dat hy heeft ghesteltijnen persoone in dangier/ verlozen ende bedoruen vele Edel-luyden ende soldaten / sommighe inde oorloghe/ andere deur siechte / ende t'meestendeel deur ongemack / honger ende armoede / om te procuen met alle middelen / te kennen te geuen aen die van dese landen / de begheerte ende ghenegentheyt die hy hadde om hen te verlossen wt de onghelucken ende verdrukkinghen by hen geleden / heeft ten laetsten ghesien dat hy arbejdde te vergeefs / wederhoudende tot sijnder rijt en plaetse de getuygenisse van sijn segghen / om naerder te ontdecken aen alle de werelt / den wortel ende oorspronck van het quaet ghenoech bekent vande goede lieden.

Den aenstaenden onderganck van dese landen / de verminderinge vande eere van sijne Hoocheyt die daer wt volgde / heeft voozwaer ende om vele redenen (wesende sulcken Prince als een peghelicke weet) bouen maten verandert sijn goede natuere / hem siende soo qualick ghetraecteert / dat hy mach segghen dat de geheele ende ouerste authoriteyt was in handen van andere. Maer de extraordinarise onweerdicheyt / die hem is gedaen desen dach / met luttel respect ende cleynachtinge van sijnen persoone ende qualiteyt / heeft hem in sulcker manieren verbittert / datter wt geuolcht is eghene / dwelck men heeft ghesien / daer af hy heeft bouen maten seer groote droefheyt ende leet-wesen.

Ende om dat sijne affectie is noch gheheel genepcht tot het ghemeyn beste / ende vande goede / heeft selue hen willen te verstaen gheuen om te weten hoe dat sy hen sullen willen draghen in sijnen regarde /

regarde / voort ende al eer hy hem resoluert tot saken die hy voort de handt heeft: Daer af sy sullen ghebeden worden openlicken te verclaren henne intentie aende Heeren Lantmeter ende Scholiers / de welke hen naerder verclaringe sullen doen nae den last / de welke sijne Hoocheyt hen heeft gegheuen.

Sullen insgelijc gebeden worden alle de Franchoyzen / die binnen Antwerpen sijn / vzelijck te laet comen by sijne Hoocheyt / middelgaders den Heere Graue van Mansfelt / ende vzelijck te laten wtgaen de meubelen van sijne Hoocheyt / die vande Heeren van Monpensier / vande Heeren den Marischal de Biron / de la Dal / de la Rochepot / Graue van Rochefoucault / des Pruneault / ende Mauuilliere sijnen eersten Hooft-meester. Als oock ende bysonder de pampieren van sijne Hoocheyt / ende meubelen vanden Heere van Quinchy sijnen Secretaris / middelgaders sijne Hooft-meesters / Thesourier ende dienaers van sijnen huys / teghen de welke hy betrouwt dat sy niet en sullen ghebruyct hebben cenich rigueur als geheel onnoosel van tgene gebeurt is.

Sijne Hoocheyt heeft sijn grooten Aelmoessenier sieck tot Antwerpen / de welke sy ghebeden sullen worden te seynden / ist dat sijne dispositie toe laet / ende hem niet qualick te tracteren. Gebaen inden Legher tot Berchem den xvij. Januarij 1583.

Gheteeckent

Franchoyz.

ende leegher

Le Pin.

Brief aen mijn Heer vanden Tempel.

Monsieur de Temple, Les indignitez que i'ay receues de Messieurs d'Anuers, avec fort peu de respect à ma qualité & personne, m'ont tellement transporté que, voulant Lundy sortir de la Ville pour venir en mon armée, il aduint vne mutination à la porte entr'eulx & les miens, où les soldatz estantz à Burguenau arriuerent, de façon qu'a mon tresgrand regret & desplaisir, il s'en ensuiuit beaucoup de desordre, dont ie vous ay bié voulu aduertir, & vous dire que mon affectio pour cela n'est de rien diminuee d'assister de tous mes moyens & des forces que i'ay en main, les bons, qui, ce me semble, ne se doiuent refroidir en mon endroit, comme ic

me ie m'asseure que vous ne ferez, demeurant resolu au serment que vous m'avez presté. le continueray aussi de ma part en ma volunté premiere, & principallement pour vostre regard que i'ay tousiours cognu amateur du bien publicq: Vous priant au reste estant maintenant en madicte armee avecq incommodité de viures, de tenir la main qu'il m'en soit enuoyé, & ilz serót bien payez: avecq quelque nombre de batteaulx, & le plus promptement que faire se pourra: Et par ce que vous feray entendre plus particulierement cyapres les iustes raisons que i'ay de me douloir; ie ne la vous feray plus longue, que pour prier Dieu qu'il vous ait, Monsieur de Temple, en sa tressaincte & digne garde. Au Camp de Duffel le xx. de Ianuier, 1583.

Signé

François.

Plus bas, *Le Pin.*

Superscription,

A Monsieur de Temple, Gouverneur de Bruxelles.

Translaet.

Mijn Heere vanden Tempel/ Die ontweerdicheden die ick ontfanghen heb van mynen Heeren van Antwerpen met seer luttel respect tegen mijn qualiteyt ende persoone/ hebben my soo beuert dat willende maendaghe wt de stadt reysen om te comen in mynen Legher / is een myterpe ghebeurt aen de Poozte tusschen hen ende de mijne / al waer de Soldaten weseude tot Borgerhout/ sijn by ghecomen/ sulcx dat tot mijn seer groote bedroefheit ende leetwesen/ daer wt gevoelcht is seer groote disordie/ daeraff ick v wel heb willen aduertieren/ Ende v segghen dat mijne affectie daerom niet en is vernindert om by te staen met alle mijn middelen ende macht die ick inde hande hebbe/ de goede/ die/ soo my dunckt/ niet en deruen in mijnen regarde verhouwen/ gelijck ick my versciere dat ghy niet en sult doen/ bhuende gerelueert inden eedt die ghy my hebt ghedaen: Ick sal oock van mynen twegghen continueren in mijnen eersten wille / bysunder teghen v / den welcken ick alrijt ghekent heb lief- hebber van tghemeyn beste / V voortz biddende/ soo ick nu ben in mynen Legher onuersien van victualie / de hande te houden

te houden dat my de selue ghesonden worde/ ende sy sullen wel betaelt worden: met eenighe schepen / ende soo haest als het mogelijk sal zijn te doen. Ende midts dien ick v hier naemaels int particulier sal laten weten die wettighe redenen die ick hebbe om my te beclaegghen/ en sal dese niet langer maken/ dan om Godt te bidden dat hy v hebbe mijn Heer vanden Tempel in sijn seer heylige ende weerde hoede. Jnden Leger tot Duffel den xx. Ianuarij 1583.

Gheteeckent

Franchoys.

ende leegher *Le Pin.*

D'opschrift was

Aen mijn Heere vanden Tempel Gouverneur
van Brussel.

1775
The first part of the year was spent in the
study of the history of the country and
the manners of the people. The second part
was spent in the study of the natural
history of the country. The third part
was spent in the study of the civil
and political history of the country.

Chapter I
Of the Origin of the
Country
The first part of the year was spent in the
study of the history of the country and
the manners of the people. The second part
was spent in the study of the natural
history of the country. The third part
was spent in the study of the civil
and political history of the country.

Chapter II
Of the Progress of the
Country
The first part of the year was spent in the
study of the history of the country and
the manners of the people. The second part
was spent in the study of the natural
history of the country. The third part
was spent in the study of the civil
and political history of the country.

Chapter III
Of the Present State of the
Country
The first part of the year was spent in the
study of the history of the country and
the manners of the people. The second part
was spent in the study of the natural
history of the country. The third part
was spent in the study of the civil
and political history of the country.